

Miről mesélnek a kora újkori középiskolai adatsorok? A kassai jezsuita gimnázium anyakönyvének elektronikus feldolgozása

Barta M. János

MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport

bartaj@caesar.elte.hu

Míg az egyetemlátogató diákok összegyűjtése évtizedek óta zajlik és e tárgyban már kötetek sora látott napvilágot, a kora újkori középiskolák diákságára a legutóbbi időkhöz kevés figyelmet fordított a történeti kutatás, és a meglévő érdeklődés is leginkább a protestáns kollégiumok diákságának feltárását tűzte ki célul. Így egészen az elmúlt néhány évig kiaknázatlan maradt a Jézus Társasága által a 17–18. században a kora újkori Magyarország és Erdély területén működtetett gimnáziumok anyakönyveinek sokasága. Az előrelépés lehetőségét azonban ekkoriban már magukban hordozták azok a folyamatos fejlődésen áteső számítógépes módszerek, amelyeknek elterjedése végül a kora újkori társadalomtörténeti kutatásokban is új távlatokat nyitottak. Az áttörést a jezsuita gimnáziumok esetében a „Katolikus iskoláztatás a kora újkori Magyarországon: a győri, nagyszombati, pozsonyi jezsuita gimnázium tanulói a 17–18. században” elnevezésű, 2015–2019 között működő „NKFIH” (OTKA) projekt hozta el, amelynek keretén belül három jelentős, huzamosabb időn keresztül működő gimnázium anyakönyvének a digitális feldolgozása történt meg a szélesebb nyilvánosság számára is hozzáférhető adatbázisok formájában. E projekt célkitűzéseinek mintegy szerves folytatásaként kezdődött meg a Felső-Magyarország 17–18. századi oktatási életében vezető szerepet betöltő kassai jezsuita gimnázium és akadémia 1693–1773 között vezetett anyakönyvének gimnáziumi hallgatókra vonatkozó bejegyzéseinek elektronikus feldolgozása.

Ezeknek az adatbázisoknak, köztük a kassainak a jelentősége egyebek mellett a komplex lekérdezések lehetőségében rejlik. Segítségükkel ugyanis egy gyakorlatilag statisztika előtti korszakból olyan statisztikai adatsorokat lehet képezni, amelyek a korábbiaknál élesebb rálátást nyújtanak a társadalom egy jól körülhatárolható, meghatározó és széles szegmensére, lehetővé téve a statisztikai elemzéseken túl az újabb szempontú vizsgálódásokat, mélyelemzéseket, esettanulmányok készítését is. Ily módon például az eddigieknél nagyobb biztonsággal megválaszolhatóvá válhat az a kérdés is, hogy az oktatás milyen jelentőséggel bírt egy-egy család felemelkedésében. Használatukkal ugyanakkor ún. kohorsz-elemzések is elvégezhetőek, vagyis végigkövethetőek az egyidőben beiratkozott, ugyanahhoz az évfolyamhoz tartozó diákoknak az életútjai, ami tág teret biztosít a jelentős eredménnyel kecsegtető induktív következtetéseknek a levonására.

Előadásom alapvetően három pillérré épül. A projekt céljainak, a kassai anyakönyv adattartalmának és az adatfelvitel Győr, Nagyszombat és Pozsony mintájára történő, egységes elvek szerinti módszertanának ismertetését követően térek rá az elemzés lehetőségeire és a várható eredményekre Kassa példáján keresztül, kidomborítva a különbségeket is az említett három nyugat-magyarországi városhoz képest. Ennek során górcső alá veszem magának a kassai matrikulának, illetve készítőinek a szempontjait és adatkezelési technikáját is, nem elmulasztva azoknak a hiányosságoknak a bemutatását sem, amelyek a rögzítésre vonatkozó korabeli jezsuita előírásokat sajnos sokszor felülíró mindennapi gyakorlatból fakadnak, és a jelenkor történésének elemzési lehetőségeit is korlátozzák. Végül a kassai adatbázis későbbi, szélesebb körben való hasznosításának, a továbblépésnek a lehetőségeit ismertetem röviden.